

Puheenjohtajiston luonnos kannanottojen rakenteeksi ongelmalähtöisiin tilannekuvaraportteihin

Jaostot ja tutkijaverkosto ovat konkretisoineet komitean määrittelemiä neljää sosiaaliturvan keskeistä ongelmakokonaisuutta omissa raporteissaan.

Jokaisen neljän ongelmaraportin loppuun tehdään komitean riittävän yksimielinen kannanotto, jossa kuvataan:

- A. Ongelmaraportista välimietintöä varten jatkovalmisteluun nostettavat ongelmat. Isoja rakenteellisia ongelmia ja uudistamistarpeita.
- B. Tavoite jokaisen ongelman ratkaisulle: mikä sosiaaliturvassa on toisin, kun ongelma on ratkaistu. Myös mitattava kriteeri tavoitteen saavuttamiselle, jos mahdollista.
- C. Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja peruseriaatteista, joille ratkaisuehdotuksia ongelmiin lähdetään selvittämään välimietintöä varten. Apuna tässä on ns. viides raportti eli Sosiaaliturvan valinnat ja peruseriaatteet -raportti.

Puheenjohtajisto on laatinut luonnoksen kannanottojen rakenteeksi pohjautuen jaostojen ja tutkijaverkoston selvitystyöhön. Puheenjohtajisto työstää kannanottojen rakennetta komitean palautteen mukaisesti.

Komitea ja jaostot eivät ole sitoutuneet tähän luonnokseen.

Sisälllys

1.	MONIMUTKAISUUS	3
1.1.	(ESIMERKKI) Etuuksia on paljon ja niissä jokaisessa on omat määräytymisperusteet.....	3
1.2.	(ESIMERKKI) Tulokäsitteissä ja haku- ja maksuajankohdissa on (tarpeetonta) vaihtelua.....	4
1.3.	(ESIMERKKI) Perhekäsitteessä ja läheissuhteiden huomioimisessa on vaihtelua	5
1.4.	(ESIMERKKI) Toimeenpanon monimutkaisuus: Tieto ei kulje viranomaisten välillä	6
1.5.	(ESIMERKKI) Toimeenpanon monimutkaisuus: Asiointipalvelut ovat hajanaisia.....	7
1.6.	(ESIMERKKI) Tietovarantojen ja analytiikan hyödyntämisen kysymykset.....	8
2.	ANSIOTYÖN JA SOSIAALITURVAN YHTEENSOVITTAMINEN	9
2.1.	(ESIMERKKI) Työelämän muutos (ja osittaisen työskentelyn tukeminen)	9
2.2.	(ESIMERKKI) Yrittäjyys ja sosiaaliturva	10
2.3.	(ESIMERKKI) Sosiaaliturvajärjestelmän kannustinloukut	11
2.4.	(ESIMERKKI) Opiskelu ja osaamisen kehittäminen.....	13
2.5.	(ESIMERKKI) Työkyvyttömyyden perusteella maksettavat etuudet ja osittainen työskentely	14
3.	VIIMESIJAINEN TURVA, PERUSTURVA JA ASUMINEN	15
3.1.	(ESIMERKKI) Toimeentulotuki perusturvan täydentäjänä	15
3.2.	(ESIMERKKI) Toimeentulotuki perusturvan sijasta.....	16
3.3.	(ESIMERKKI) Asumismenot ja niiden korvaaminen asumistuilla ja toimeentulotuella	17
4.	PALVELUJEN JA ETUUKSIEN YHTEENSOVITTAMINEN	18
4.1.	(ESIMERKKI) Palvelu- ja etuusjärjestelmien erot tarkoituksessa, tavoitteissa ja toimintalogiikassa	18
4.2.	(ESIMERKKI) Palveluihin osallistuminen ei ole etuudensaaajille kannustavaa tai velvoittavaa	19
4.3.	(ESIMERKKI) Etuus- ja palvelupolun toimimattomuus yksilön kannalta	20
5.	MAHDOLLISET ONGELMARAPORTTIEN ULKOPUOLISET	21
5.1.	Opiskelun aikainen toimeentulo ja osaamisen kehittäminen.....	21
6.	HORISONTAAISET LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT	22
6.1.	Sosiaaliturvan rahoitus.....	22
6.2.	Työelämän murros	22
6.3.	Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja liikkuvuus.....	22

1. MONIMUTKAISUUS

Mahdolliset kannanotot raportin ulkopuolelle jääneisiin asioihin

Jatkovalmisteluun vietävät ongelmat ja linjaukset niiden ratkaisemiseksi

1.1. (ESIMERKKI) Etuuksia on paljon ja niissä jokaisessa on omat määräytymisperusteet

Ongelman kuvaus: Erilaisiin elämäntilanteisiin on oma tukensa ja tuella omat ehtonsa. Nykyiset etuudet ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa, kun on haluttu kohdentaa resursseja tiettyihin tilanteisiin ja tietyille henkilöryhmille. Pohdittavaksi voi siksi tulla: Mistä etuuksista on mahdollista luopua? Mitä etuuksia voidaan yhdistää? Mitä määräytymisperusteita voidaan karkeistaa?

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Tavoitteena on yksilön kannalta selkeämpi ja yksinkertaisempi sosiaaliturva. Onko tavoitteen mittari: etuuksien ja määräytymisperusteiden määrä on vähentynyt?

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Yksinkertaisuus ensisijainen tavoite, yksilöllisen tilanteen huomioiminen poikkeus / ei ole
- Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Nykyisen syyperusteisista ja tarveharkintaisista etuuksista ja tuista koostuvan järjestelmän tavoitteena on ollut kohdentaa turvaa sitä eniten tarvitseville, ottaen huomioon yksilöiden erilaiset elämäntilanteet ja -valinnat, ja samalla ehkäistä turvan kohdentumista niille, jotka eivät sitä tarvitse. Jos tavoitteena on nykyistä yksinkertaisempi järjestelmä, turvan kohdentumiseen eri elämäntilanteissa oleville henkilöryhmille tulee muutoksia. ”Osa saa, osa menettää.” Hyväksytäänkö turvan heikompi kohdentuminen?
- B. (ESIMERKKI) Ensisijainen toimeentuloturva on syyperusteinen / ei ole
- Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ensisijainen toimeentuloturva on edelleen syyperusteinen, etuuden saanti edellyttää, että jokin laissa säädetty turvan tarpeen tilanne, kuten esimerkiksi työttömyys, on olemassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiseen syyperusteiseen tilanteeseen tarvitsisi olla olemassa juuri – ja vain – kyseistä tilannetta koskeva etuus.
- C. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
- Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, esimerkiksi työttömyysturvassa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- D. (ESIMERKKI) Etuuksien ja määräytymisperusteiden yhdenmukaistaminen kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa.

1.2. (ESIMERKKI) Tulokäsitteissä ja haku- ja maksuajankohdissa on (tarpeetonta) vaihtelua

Ongelman kuvaus: Eri ajankohtina säädettyjen etuuksien tulokäsitteissä sekä haku- ja maksuajankohdissa on vaihtelua, jolla ei löydy etuuden tarkoitettuun ja tarkoituksenmukaiseen kohdentamiseen perustuvaa syytä. Ongelmana on tulokäsitteiden ja haku- ja maksuajankohdienten erilaisuus kokonaisuuden tasolla. Jos kokonaisuus halutaan yhdenmukaiseksi, joudutaan pohtimaan, mitä muutoksia voidaan tehdä.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Tulokäsitteet sekä haku- ja maksuajankohdat ovat mahdollisimman yhdenmukaiset eri etuuksissa, huomioiden etuuksien tarkoitukset ja tavoitteet. Tavoitteen mittari: erilaisten tulokäsitteiden sekä haku- ja maksuajankohdienten määrä vähenee lainsäädännössä?

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Yksinkertaisuus ensisijainen tavoite, yksilöllisen tilanteen huomioiminen poikkeus / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Tulokäsitteiden ja haku- ja maksuajankohdienten eroilla on yhteys etuuksien erilaisiin tavoitteisiin ja tarkoituksiin. Haku- ja maksuajankohdienten eroja selittää myös etuuksien liittyminen erilaisiin elämäntilanteisiin ja siihen, milloin etuuden on tarpeen olla henkilön käytössä. Jos ensisijaisena tavoitteena on tulokäsitteiden ja haku- ja maksuajankohdienten yhtenäistäminen, tällä on vaikutuksia turvan kohdentumiseen eri elämäntilanteissa oleville henkilöryhmille.
- B. (ESIMERKKI) Ensisijainen toimeentuloturva on syyperusteinen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ensisijainen toimeentuloturva on edelleen syyperusteinen, etuuden saanti edellyttää, että jokin laissa säädetty turvan tarpeen tilanne, kuten esimerkiksi työttömyys, on olemassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiseen syyperusteiseen tilanteeseen tarvitsisi olla olemassa juuri – ja vain – kyseistä tilannetta koskeva etuus.
- C. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden, esimerkiksi työttömyysturvassa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- D. (ESIMERKKI) Tulokäsitteiden sekä maksuajankohdienten yhdenmukaistaminen kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa.

1.3. (ESIMERKKI) Perhekäsitteessä ja läheissuhteiden huomioimisessa on vaihtelua

Ongelman kuvaus: Perheenjäsenten ja läheissuhteiden huomioiminen vaihtelee eri etuuksissa. Taustalla ovat mm. lakisääteiset elatusvelvollisuudet, tosiasiallisesti/oletettavasti käytettävissä oleva elatus ja yhteisen asunnon yhteiset asumismenot. Suuri osa vaihtelusta juontuu sosiaaliturvan perusrakenteesta, jossa ensisijaisia yksilöllisiä etuuksia täydentävät kotitalouskohtaisesti tarveharkitut asumistuki ja toimeentulotuki. Tarveharkinnan tarkoitus on kohdentaa tuki pienituloisille kotitalouksille. Myös ensisijaisissa etuuksissa on poikkeuksia yksilöllisyydessä. Kyse on siitä, miten esim. puoliso ja lapset ja mahdolliset muut henkilöt vaikuttavat oikeuteen saada etuutta ja etuuden määräytymiseen.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Koko sosiaaliturva yksilölliseksi, vai tietyt osat: Ensisijaiset etuudet kokonaan yksilöllisiksi? Miten yksilöllistäminen vaikuttaisi asumisen tukemiseen? Entä välttämättömän toimeentulon turvaamiseen toimeentulotuella? Miten lapset otetaan huomioon oikeuksissa eri etuuksiin ja tukiin sekä niiden määräytymisessä?

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Sosiaaliturva muutetaan / ei muuteta yksilöperusteisemmaksi
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Etuuksissa ja tuissa on erilaisia perhe- ja läheissuhteisiin liittyviä käsitteitä, esim. perhe, ruokakunta, yhteistalous, avoliitto. Käsitteiden eroilla on yhteys etuuksien ja tukien erilaisiin tavoitteisiin ja tarkoituksiin. Jos ensisijaisena tavoitteena on käsitteiden yhtenäistäminen ja sosiaaliturvan muuttaminen nykyistä yksilöperusteisemmaksi, turvan kohdentumiseen eri perhe- ja elämäntilanteissa oleville henkilöryhmille tulee muutoksia.
- B. (ESIMERKKI) Yksilöperusteisuutta lisätään kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa.

1.4. (ESIMERKKI) Toimeenpanon monimutkaisuus: Tieto ei kulje viranomaisten välillä

Ongelman kuvaus: Sosiaaliturvan saajan etuudet ja palvelut ulottuvat usein usean viranomaisen vastuualueelle. Usein tietojen siirtymiseen liittyvä koordinaatio jää asiakkaan tehtäväksi, joka laatii hakemuksia eri paikkoihin, hankkii todistuksia viranomaiselta toiselle tai odottaa tiedon kulkeutumista viranomaisten välillä. Viranomaisten välillä tieto kulkee usein puhelimitse, salattuna sähköpostina tai kirjeitse.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Asiakkaan ja ammattilaisen tyytyväisyys asiointiprosesseihin lisääntyy ja kokemukset tiedonvaihtoon liittyvästä monimutkaisuudesta vähenevät.

Laaditaan selvitys tiedonsiirtymisestä ja tiedonhallinnasta sosiaaliturvajärjestelmässä. Ratkaisuja haettaessa huomioidaan tietosuojalainsäädäntö. Lisäksi huomioidaan lainsäädännössä jo olevat käyttämättömät mahdollisuudet.

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Sosiaaliturvan tiedonhallintaa suunnitellaan poikkihallinnollisesti / organisaatiolähtöisesti

1.5. (ESIMERKKI) Toimeenpanon monimutkaisuus: Asiointipalvelut ovat hajanaisia

Ongelman kuvaus: Sosiaaliturvan toimeenpanoon osallistuu lukuisia toimijoita, joilla kullakin on omat asiointikanavansa. Myös saman toimijan eri etuuksia haetaan tyyppillisesti erikseen. Kun asiakkaan sosiaaliturva muodostuu useista eri etuuksista ja palveluista, hän joutuu asioimaan ja saa neuvontaa useissa eri paikoissa, jotka eivät aina ole tietoisia toisistaan.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Asiakkaan tyytyväisyys saatavilla oleviin asiointikanaviin kasvaa. Asiakas saa tarvitsemansa tiedon yhdestä paikasta ja hakeminen on sujuvaa.

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Sosiaaliturvan sähköistä asiointia kehitetään elämäntilanne- / organisaatiolähtöisesti

1.6 (ESIMERKKI) Tietovarantojen ja analytiikan hyödyntämisen kysymykset

Ongelman kuvaus: Julkisilla toimijoilla on hallussaan kattavia tietovarantoja, jotka mahdollistavat analytiikkaan perustuvien ennakoivien tiedonhallintaratkaisujen kehittämisen. Ratkaisujen kehittämisessä tulee kuitenkin pohdittavaksi vaikeita kysymyksiä siitä, miten asiakaslähtöisyys ja palveluperiaate suhteutetaan muihin näkökulmiin, kuten yksityisyyden suojaan ja itsemääräämisoikeuteen.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Periaatteellinen selvyys teknologisten ratkaisujen mahdollisuuksista ja rajoista, jotka liittyvät erilaisten perusoikeuksien ja hyvän hallinnon väliseen punnintaan.

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Yksilö on aloitteellinen etuuksien ja palvelujen hakemisessa / Toimeenpanijat analysoivat ja tunnistavat mahdolliset etuus- ja palvelutarpeet ja voivat lähestyä asiakasta etuuksia ja palveluja tarjoten (analytiikka, etuus- ja palveluehdotukset).

2. ANSIOTYÖN JA SOSIAALITURVAN YHTEENSOVITTAMINEN

Mahdolliset kannanotot raportin ulkopuolelle jääneisiin asioihin

Jatkovalmisteluun vietävät ongelmat ja linjaukset niiden ratkaisemiseksi

2.1. (ESIMERKKI) Työelämän muutos (ja osittaisen työskentelyn tukeminen)

Ongelman kuvaus: Sosiaaliturva ei tunnista kaikkia työn ja tulojen sekä elämäntilanteiden yhdistelmien muotoja. Sovitellun työttömyysturvan työaikavalvonta sopii huonosti epätyypillisiin ja tilapäisiin työsuhteisiin ja työhön, jossa työajan mittaaminen on vaikeaa. Sovitellussa työttömyysturvassa syntyy myös ongelmia, kun kyse on tavanomaisesta palkkatyöstä tai yritystoiminnasta poikkeavista tilanteista, kuten omaishoito, perhehoito, tekijänoikeuskorvauksista syntyvä tulo tai muut immateriaalikorvaukset.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Sosiaaliturva tukee työllisyyttä ja tässä tarkoituksessa mahdollistaa liikkumisen erilaisten työnteon muotojen välillä. Sosiaaliturva tukee osittaista työllistymistä joustavasti. Tulorekisterin hyödynnettävyyttä parannetaan, ja näin vähennetään etuuden hakijan ja työnantajan hallinnollista taakkaa.

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, esimerkiksi työttömyysturvassa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- B. (ESIMERKKI) Ensisijainen toimeentuloturva on syyperusteinen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ensisijainen toimeentuloturva on edelleen syyperusteinen, etuuden saanti edellyttää, että jokin laissa säädetty turvan tarpeen tilanne, kuten esimerkiksi työttömyys, on olemassa.
 - b. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiseen syyperusteiseen tilanteeseen tarvitsisi olla olemassa juuri – ja vain – kyseistä tilannetta koskeva etuus.
- C. (ESIMERKKI) Toimeentuloturvan tavoite on kokoaikainen työllistyminen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työttömyysturvan tavoite ei ole kokoaikaiseen työhön työllistyminen, hyväksytään, että henkilö pysyvästi työllistyy osa-aikatyössä, vaikka tarjolla olisikin kokoaikatyötä, jopa samalla työnantajalla, jonka palveluksessa henkilö tekee työtä.

2.2. (ESIMERKKI) Yrittäjyys ja sosiaaliturva

Ongelman kuvaus: Yritystoiminnasta saatavan tulon ja sosiaaliturvan yhteensovittaminen ei anna tilanteen mukaan joustavaa turvaa, tue työllistymistä yritystoiminnan alkaessa tai jos yritystoiminta kohtaa tilapäisiä vaikeuksia. Myös yrittäminen on muuttunut, ja yksinyrittäjien määrä on kasvanut ja lisäksi alustatalouden kaltaiset uudemmat tavat organisoida työtä ovat tulleet markkinoille. Erityisesti yksinyrittäjän kohdalla nykyinen yritystoiminnan alkuun ajoittuva neljän kuukauden kausi, jonka aikana ei vielä arvioida yritystoiminnan pää- tai sivutoimisuutta, on lyhyt. Työttömyyspäivärahan perusteena olevassa työssäoloehdossa ei ole mahdollista yhdistää palkkatyössä ja yrittäjänä työllistymistä (niin kutsuttu yhdistelmävakuutus). Yrittäjätulojen arviointi on haasteellista muussakin sosiaaliturvassa.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa:

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, työttömyysturvassa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- B. (ESIMERKKI) Ensisijainen toimeentuloturva on syyperusteinen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ensisijainen toimeentuloturva on edelleen syyperusteinen, etuuden saanti edellyttää, että jokin laissa säädetty turvan tarpeen tilanne, kuten esimerkiksi työttömyys, on olemassa.
 - b. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiseen syyperusteiseen tilanteeseen tarvitsisi olla olemassa juuri – ja vain – kyseistä tilannetta koskeva etuus.
- C. (ESIMERKKI) Toimeentuloturvan tavoite on tukea kannattamatonta yritystoimintaa / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työttömyysturvan tavoite ei ole kannattamattoman yritystoiminnan tukeminen, edellytetään, että esimerkiksi aloittavan yrittäjän oikeus saada työttömyysturvaa on rajallinen.

2.3. (ESIMERKKI) Sosiaaliturvajärjestelmän kannustinloukut

Ongelman kuvaus: Nykyjärjestelmä ei kannusta parhaimmalla mahdollisella tavalla työllistymään tai opiskelemaan. Yhtä syyperusteista etuutta saavalla sosiaaliturvan yhteensovittaminen on pääasiallisesti selkeää ja ennustettavaa. Puutteelliset kannustimet syntyvät, kun ansiotulojen ja syyperusteisen etuuden kuten työttömyysturvan lisäksi toimeentuloa täydennetään myös asumistuella tai toimeentulotuella. Eri etuuksissa ansiotyöstä saatuja tuloja huomioidaan eri tavalla ja veloitteet eroavat toisistaan. Näissä tilanteissa toimeentulon kokonaisuuteen vaikuttaa kaksi tai useampi yhteensovittamisen mekanismi tai laskukaava. (+ Päivähoitomaksut, ulosotto ja verotus?)

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Sosiaaliturva tukee työllisyyttä ja tässä tarkoituksessa tukee liikkumista erilaisten työnteon muotojen välillä. Sosiaaliturva tukee osittaista työllistymistä joustavasti, ja taloudellinen tuki ei ole riippuvainen työn osittaisuuden syystä tai työaikajärjestelystä. Tulorekisterin hyödynnettävyyttä parannetaan, ja näin vähennetään etuuden hakijan ja työnantajan hallinnollista taakkaa.

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, työttömyysturvassa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja –taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- B. (ESIMERKKI) Sosiaalivakuutus on syyperusteinen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos sosiaalivakuutus on edelleen syyperusteinen, etuuden saanti edellyttää, että jokin laissa säädetty turvan tarpeen tilanne, kuten esimerkiksi työttömyys, on olemassa.
 - b. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiseen syyperusteiseen tilanteeseen tarvitsisi olla olemassa juuri – ja vain – kyseistä tilannetta koskeva etuus.
- C. (ESIMERKKI) Toimeentuloturvan tavoite on kokoaikainen työllistyminen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työttömyysturvan tavoite ei ole kokoaikaiseen työhön työllistyminen, hyväksytään, että henkilö pysyvästi työllistyy osa-aikatyössä, vaikka tarjolla olisikin kokoaikatyötä, jopa samalla työnantajalla, jonka palveluksessa henkilö tekee työtä.
- D. (ESIMERKKI) Opintotuen tarkoitus on mahdollistaa työkokemuksen hankkiminen opintojen rinnalla / ei ole

- a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos opintotuen rinnalla tapahtuvaa ei koulutuksen mukaista työntekoa mahdollistetaan rajattomasti, voidaan vaarantaa tavoiteajassa valmistuminen ja työllistyminen koulutusta vastaavaan työhön.

2.4. (ESIMERKKI) Opiskelu ja osaamisen kehittäminen

Ongelman kuvaus: Opiskelun ja ansiotyön yhdistäminen koetaan ongelmaksi, koska opintotuen tulorajat mahdollistavat vain sivutoimisen työssäkäynnin. Tulorajojen tarkoituksena on mahdollistaa kohtuulliset lisätulot ja työkokemuksen kertyminen niin, että se ei estä tavoitteellista ja tehokasta opiskelua. Osa opiskelijoista ei halua tai voi hyödyntää opintolainaa. Lisäksi asumistuessa otetaan huomioon koko ruokakunnan tulot, mikä voi johtaa kannustinloukkuun.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Ammattitaitoisen ja osaavan työvoiman saanti työmarkkinoille?

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Opintotuen tarkoitus on tukea ensisijaisesti päätoimista opiskelua / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos opintotuen tarkoitus ei ole päätoiminen opiskelu, tukea myönnetään myös sivutoimisesti opiskeleville, tulorajat rajoittavat tai eivät rajoita tuen myöntämistä myös sivutoimisille opiskelijoille.
- B. (ESIMERKKI) Opintotuen tarkoitus on mahdollistaa työkokemuksen hankkiminen opintojen rinnalla / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos opintotuen rinnalla tapahtuvaa ei koulutuksen mukaista työntekoa mahdollistetaan rajattomasti, voidaan vaarantaa tavoiteajassa valmistuminen ja työllistyminen koulutusta vastaavaan työhön.

2.5. (ESIMERKKI) Työkyvyttömyyden perusteella maksettavat etuudet ja osittainen työskentely

Ongelman kuvaus: Valmistellaan komitean syksyn kokoukseen.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa:

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI)
- B. (ESIMERKKI)
- C. (ESIMERKKI)

3. VIIMESIJAINEN TURVA, PERUSTURVA JA ASUMINEN

Mahdolliset kannanotot raportin ulkopuolelle jääneisiin asioihin

Jatkovalmisteluun vietävät ongelmat ja linjaukset niiden ratkaisemiseksi

3.1. (ESIMERKKI) Toimeentulotuki perusturvan täydentäjänä

Ongelman kuvaus: Toimeentulotuesta on tullut pitkäkestoinen muiden etuuksien täydentäjä monelle kotitaloudelle välttämättömien elinkustannusten kattamiseksi. Toimeentulotuen tarkoitus on kuitenkin olla viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen tarve aiheutuu siitä, että käytettävissä olevat tulot eivät riitä henkilön välttämättömiksi arvioitujen menojen kattamiseen. Asumisen ja terveydenhuollon menot ovat korostuneet menoerinä, jotka ovat useissa tapauksissa syynä toimeentulotuen tarpeeseen.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Mittari: Toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaiden määrä vähenee?

Perustoimeentulotuen rooli toimeentulotukijärjestelmässä sekä yhteydet sosiaalityöhön edellyttävät selvittämistä. Toimeentulotukilainsäädäntöä uudistava työryhmä työskentelee parhaillaan ja sen työn tuloksia esitellään komitean syksyn kokouksessa. Komitea odottaa toimeentulotukiudistuksen valmistumista ennen toimeentulotuen uudistamista koskevia muutosehdotuksia.

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Toimeentulotuen tarvetta vähennetään kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa
- B. (ESIMERKKI) Kohtuullinen asumistaso eri elämäntilanteissa on sama / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ei ole, hyväksytään se, että lyhytaikaisesti korvataan korkeampia asumismenoja, mikä myös ehkäisee asunnottomuutta.
- C. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, toimeentulotuessa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.

3.2. (ESIMERKKI) Toimeentulotuki perusturvan sijasta

Ongelman kuvaus: Jos ensisijaisten etuuksien ehdot eivät täyty, henkilö usein siirtyy toimeentulotuelle ns. tulottomana. Toimeentulotuen perusosan alentamisella ei aina saada vaikutettua asiakkaan käyttäytymiseen toivotulla tavalla, koska osa tyytyy alennetun perusosan takaamaan toimeentuloon ja osa ei kykene toimimaan järjestelmän edellyttämällä tavalla. Toimeentulotuki on tarkoitettu tilapäiseksi tueksi erityisiin menoihin ja tilanteisiin, joten siihen liittyy ensisijaisia etuuksia vähemmän työllisyyden edistämiseen ja osaamisen vahvistamiseen liittyviä kannusteita.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Ilman ensisijaista perusturvaetuutta olevien määrä vähenee?

Perustoimeentulotuen rooli toimeentulotukijärjestelmässä sekä yhteydet sosiaalityöhön edellyttävät selvittämistä. Toimeentulotukilainsäädäntöä uudistava työryhmä työskentelee parhaillaan ja sen työn tuloksia esitellään komitean syksyn kokouksessa. Komitea odottaa toimeentulotuki uudistuksen valmistumista ennen toimeentulotuen uudistamista koskevia muutosehdotuksia.

Linjaukset sosiaaliturvan arvovalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Toimeentulotuen tarvetta vähennetään kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa.
- B. (ESIMERKKI) Työ on / ei ole ensisijainen toimeentuloturvaan nähden
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos työ ei ole ensisijaista toimeentuloturvaan nähden, toimeentulotuessa ei voida edellyttää työkykyisiltä ja -taitoisilta etuuden saajilta aktiivista oman työllistymisen edistämistä.
- C. (ESIMERKKI) Jos oikeutta ensisijaiseen etuuteen ei ole, hyväksytäänkö se, että välttämätön toimeentulo turvataan pitkäaikaisesti toimeentulotuella? Jos ei hyväksytä, muutetaanko (lievennetäänkö) ensisijaisten etuuksien myöntämisedellytyksiä?

3.3. (ESIMERKKI) Asumismenot ja niiden korvaaminen asumistuilla ja toimeentulotuella

Ongelman kuvaus: Asumismenoja korvataan kotitalouksille sekä asumistuen että toimeentulotuen kautta. Tukimuodoilla on kuitenkin eri tavoitteet. Asumistuella tuetaan mahdollisuutta kohtuuhintaiseen asumiseen kaikille, kun taas toimeentulotuella turvataan välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon toteutumista, kun muut tukimuodot eivät riitä ja viime kädessä estetään asunnottomuutta. Toimeentulotuen kautta voidaan korvata yksilöllisessä tilanteessa asumistukea enemmän ja korkeampia asumismenoja. Asumistuessa on tiukat vuokratot ja vähintään 20 prosentin omavastuu, ja rajoitteilla on tarkoitus ohjata tuensaajien taloudellisiin asumisvalintoihin. Tilapäiseksi ja erityisiin menoihin tarkoitettussa toimeentulotuessa asumismenot korvataan käytännössä täysimääräisenä vähintään kunnan keskimääräiseen vuokratasoon saakka. Asumismenojen korvaus kahdesta järjestelmästä aiheuttaa myös byrokratiaa ja kannustinloukkuja.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Asumismenojen korvaus tapahtuu yhdestä järjestelmästä, ensisijaisesti asumistuen kautta? Toimeentulotuen kautta tuetaan erityisiä asumistarpeita - Miten pitkään, missä, kenelle ja millä tavoin asumista tuetaan? Yhdenmukaistetaan asumistuen ja perustoimeentulotuen asumismenojen korvaus asumismenojen kasvua hillitsevällä ja liikkuvuutta edistävällä tavalla?

Perustoimeentulotuen rooli toimeentulotukijärjestelmässä sekä yhteydet sosiaalityöhön edellyttävät selvittämistä. Toimeentulotukilainsäädäntöä uudistava työryhmä työskentelee parhaillaan ja sen työn tuloksia esitellään komitean syksyn kokouksessa. Komitea odottaa toimeentulotukiudistuksen valmistumista ennen toimeentulotuen uudistamista koskevia muutosehdotuksia.

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Toimeentulotuen tarvetta vähennetään kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa
- B. (ESIMERKKI) Kohtuullinen asumistaso eri elämäntilanteissa on sama / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ei ole, eri elämäntilanteissa oleville määriteltäisiin eri asumismenojen kriteerit.

4. PALVELUJEN JA ETUUKSIEN YHTEENSOVITTAMINEN

Mahdolliset kannanotot raportin ulkopuolelle jääneisiin asioihin

Jatkovalmisteluun vietävät ongelmat ja linjaukset niiden ratkaisemiseksi

4.1. (ESIMERKKI) Palvelu- ja etuusjärjestelmien erot tarkoituksessa, tavoitteissa ja toimintalogiikassa

Ongelman kuvaus: Etuus- ja palvelujärjestelmiä on kehitetty pääosin toisistaan erillään lainsäädäntöuudistuksissa ja toiminnan kehittämishankkeissa, jolloin niiden tarkoitus, tavoitteet ja toimintalogiikat ovat muotoutuneet erilaisiksi. Palvelulainsäädäntö perustuu yleensä palvelutarpeen arviointiin ja on yleisempää kuin etuuslainsäädäntö. Etuuslainsäädännössä etuuskien myöntämisedellytykset on yleensä tarkasti määritelty.

Eri etuus- ja palvelujärjestelmille yhteisesti asetetut läpileikkaavat tavoitteet (suuret ideologiset taustatavoitteet) puuttuvat tai niiden saavuttamista ei ainakaan seurata ja arvioida kokonaisuutena. Etuuskien ja palvelujen välinen kuilu johtuu yhdessä tekemisen puutteesta: keskitytään joko turvaamaan toimeentuloa tai järjestämään palvelua.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa: Etuus- ja palvelujärjestelmien yhteisten läpileikkaavien tavoitteiden asettaminen. Työikäisten osalta tavoitteita voisivat olla esimerkiksi yksilöiden osallistaminen, aktivoiminen ja työllisyysasteen lisääminen. Tavoitteena myös etuus- ja palvelujärjestelmien systemaattinen kokonaisvaltainen työskentelyote.

Kattavan tietopohjan kehittäminen palvelujärjestelmän osalta.

Selvittää (A) miksi palvelut ja etuudet ovat kehittyneet erilleen Suomessa, (B) miten tämä selittää poliittisen keskustelun kysymystä ”Palvelujen ja etuuskien yhteensovittamisen ongelmista” ja (C) tehdä näiden pohjalta esitys jatkotoimista.

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI)
- B. (ESIMERKKI)
- C. (ESIMERKKI)

4.2. (ESIMERKKI) Palveluihin osallistuminen ei ole etuudensaajille kannustavaa tai velvoittavaa

Ongelman kuvaus: Lainsäädännössä säädetään toimeentuloa turvaavien etuuksien ja tukien myöntämisen ehdoista. Välttämätön toimeentulo turvataan kaikissa tilanteissa. Kaikkien etuuksien ehdoissa ei ole veloitetta palveluihin osallistumiseen, eikä toimijatahoilla ole tosiasiallisesti vahvaa veloitetta järjestää palveluja. Periaatteellinen kysymys – kuinka vahvasti yhteiskunta velvoittaa yksilöä toimimaan etuuden saamiseksi ja mitä veloitteita tämä puolestaan yhteiskunnalle asettaa palvelujen tarjoamisessa? Kannustimet puuttuvat sekä etuudensaajilta osallistua palveluihin, että toimijatahoilta järjestää palveluja / ohjata palveluihin. Huomattavalla osalla etuudensaajista ei kuitenkaan ole samanaikaista palvelun tarvetta.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa:

Selvittää (A.) miten yhteiskunnan ja yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino toimii Suomen sosiaaliturvassa, myös kansainvälisesti vertailtuna ja (B.) tehdä tämän pohjalta esitys sen jatkotoimista.

Selvitystyössä VN TEAS -selvitykset ”Eri poluilla työllisyyteen: Suomen sosiaaliturvajärjestelmän erityispiirteet ja ongelmakohdat kansainvälisessä vertailussa” ja ”Valtiosääntöoikeudellinen näkökulma sosiaaliturvauudistukseen: Sosiaaliset perus- ja ihmisoikeudet sosiaaliturvauudistuksessa”.

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- A. (ESIMERKKI) Ensisijainen toimeentuloturva on syyperusteinen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ei ole, mikä on peruste palvelun yhteensovittamiselle etuuteen?
- B. (ESIMERKKI) Työikäisten sosiaaliturvan tavoite on itsenäisen toimeentulon edellytysten parantaminen / ei ole
 - a. Mitä valinnasta voi seurata, esimerkki: Jos ei ole, mikä on peruste palvelun yhteensovittamiselle etuuteen?
- C. (ESIMERKKI)

4.3. (ESIMERKKI) Etuus- ja palvelupolun toimimattomuus yksilön kannalta

Ongelman kuvaus: Tukea tarvitseva ei tunne palveluja ja etuuksia eikä osaa itse hakeutua niiden piiriin. Etuus- ja palvelutarpeet jäävät viranomaisilta ja muilta toimijoilta tunnistamatta. Asiakkuuden tunnistaminen ja haltuunotto (ml. seuranta) yksilön tilanteen mukaisesti ei toimi: suuri osa pääsee eteenpäin kevyen ohjauksen kautta, osa tarvitsee vahvan tukemisen ja rinnalla kulkijan.

Ohjaus etuuksilta palveluihin ja palveluista etuuksille ei toimi riittävästi, vaikka lainsäädännössä veloitetaan ohjaukseen ja yhteistyöhön. Sopiva palvelu ei käynnisty oikea-aikaisesti eikä toteudu samanaikaisesti etuuden kanssa. Etuus- ja palvelupolun jatkuvuus ja seuranta ja eri toimijoiden yhteistyö eivät toimi riittäväällä tavalla. Toimeenpanijat priorisoivat tekemistä ja resursseja omista lähtökohdistaan ja tehtävistään.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa:

Toimivan ja vaikuttavan etuus- ja palvelupolun/ketjun suunnittelu ja todentaminen:

- Tunnistaminen – oikea-aikaisuus – tuen järjestäminen – vaikuttavuuden seuranta ja arviointi – tarvittavien jatkotoimien järjestäminen
- Toiminnan suunnitelmallisuus – yksilön mukaan ottaminen ja konkreettisen etenemispolun rakentaminen, jossa yksilölle on heti nähtävissä hyödyt, miksi osallistua ja aktivoitua (vrt. 4.2).
- Monen toimeenpanijan järjestelmän toimivuuden määrittely ja osoittaminen

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

- i. (ESIMERKKI) Etuus- ja palvelupolun toimivuutta parannetaan kustannusneutraalisti / kustannukset voivat kasvaa
- ii. (ESIMERKKI)
- iii. (ESIMERKKI)

5. MAHDOLLISET ONGELMARAPORTTIEN ULKOPUOLISET

5.1. Opiskelun aikainen toimeentulo ja osaamisen kehittäminen

Ongelman kuvaus: Yhteys jatkuvan oppimisen kokonaisuuteen. Valmistellaan komitean syksyn kokoukseen.

Tavoite ja mittari ongelman ratkaisussa:

Linjaukset sosiaaliturvan arvoalinnoista ja perusrakenteista, joiden pohjalta ongelmien ratkaisuvaihtoehtoja lähdetään selvittämään välimietintöön:

6. HORIZONTAALISET LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT

6.1. Sosiaaliturvan menot ja rahoitus

Selvityksen sisältö ja käyttötarkoitus: Sosiaaliturvan menojen ja rahoituksen nykytilan kuvaus ja ennusteet.

1. käsittely komitean syyskuun kokouksessa.

6.2. Työelämän murros

Selvityksen sisältö ja käyttötarkoitus: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus työelämän murroksesta, fokus Suomessa ja sosiaaliturvauudistuksessa. 1. käsittely komitean marraskuun kokouksessa.

6.3. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja liikkuvuus

Selvityksen sisältö ja käyttötarkoitus: Selvitys osana 5. raporttia. 1. käsittely komitean marraskuun kokouksessa.